

Jámborné Balog Tünde SKORPIÓ ÉS LEVENDULA

...És legvégül, kegyes engedelmeükkel: Az Érzékeny Utazó (értvén rajta ennenmagamat), mert magam is utaztam, mely útirajz megírásának imhol most ülök neki.

Laurence Sterne

Falu a hegyen

A sikátor lakatlan volt. Kitért ajtók és ablakok, leszakadt tetők, bedőlt falak, kőrakások között az elhagyott otthonok alatt fogatlan szájként tátogtak az egykori pincék, néhány szétkorhadt hordót őrizve azokból az időkből, mikor még szőlőtőkék sorai meneteltek a déli lejtőkön. Csupán két helyreállított épület volt az utcában: az egykori fogadó és a ránk váró lakhely, zsalugáteres ablakú, magasföldszintes, erődszerű ház, durván faragott kőlépcsőkkel a várkapura emlékeztető, nehéz tölgyfaajtaja előtt.

Már ebből sejthettük, hogy Carillonban nem a provence-i nyár és a gondtalan nyaralás vár ránk, ám volt más bajjós előjel is: a küszöbön mászó, majd félaraszos rovarféle. Rákra hasonlított, négy pár ízelt lába és ollója volt, ám gyanúsan hosszú, tüskében végződő farka felfelé görbült, pontosan úgy, mint a nagy Brehm ábráján, *jó ég, ez egy skorpió!*, mire az asszony, aki a kulcsot hozta, esernyője végével ráütött, majd megpiszkálta, s hogy nem mozdult, cipője orrával lepöccentette a lépcső mellé, *scorpion mort*, mondta, és kitérte előttünk a vaspántos ajtót.

Bent sötét volt és hideg, a nő szétnyitotta az ablakok spalettáit és a teraszra vezető zsalugáteres ajtó szárnyait, megmutatta a fürdőszobában a bojler kapcsolóját, hadart valamit, és Z. – fél évig tanult franciául, de éppúgy ragadtak rá a nyelvek, mint a nők – ebből kihámozta, hogy a vacsora este hétkor lesz a szomszédban, a régi

fogadóban, azután egyedül hagyott minket a nyomasztóan nagy házban, ajtónk előtt a döglött skorpióval, és azzal a tudattal, hogy három hétig ez lesz az otthonunk.

talán tükröződés

Ablakaiból lepusztult utcakép látszott, szemben egy épp összeomlani készülő házzal. A rozsdás lakatot évtizedek óta nem vette le senki szúrágta ajtajáról, ablakszemei vakon meredtek rám, ám ha elég sokáig néztem farkasszemet velük, mögöttük mintha moccant volna valami, és rebbenésnyi időre megjelent egy elmosódott folt. Akár arc is lehetett. A jelenés rövid ideig tartott; azt hittem – szerettem volna hinni –, képzelgés az egész, ha kipihenem magam a hosszú út után, nem látok majd senkit a lakatlan épületben, ez azonban hiú ábrándnak bizonyult, a folt az idő múltával kitisztult, testet öltött, és nap mint nap megjelent, Z. azonban nem látta soha. Mire odahívtam, eltűnt, *talán tükröződés*, keresett rá racionális magyarázatot, de nem győzött meg, éreztem, hogy lakik valami vagy valaki abban a házban, ha más nem, hát a genius loci, a hely szelleme keresi helyét a múlt és jelen között ebben a lelakatolt romhalmazban.

Hátul a terasz és a levendulával beültetett kert barátságosabbnak tűnt, ám sarkából meredek lépcső vitt le a pincébe, ahonnan további üregek nyíltak, sitthalmokkal, rozsdás abroncsokkal, és olyan hívatlan vendégek nyomaival, akik a szétesett hordódongák parazsán sütötték meg vacsorájukat. Vajon mikor éjszakáztak itt a hippik vagy hajléktalanok, akiknek nyomait megtaláltuk? Tíz éve dobálták tűzre a vékonyka csontokat, melyek egészen biztosan nem szárnyasoktól származtak – Z. macskára tippelt, én patkányokra –, vagy néhány hete?

ősz jelző fuvallatok

Egy másik lépcsősor felvezetett a magasabban fekvő szomszédos épületekhez, melyeknek lonccal és rózsával befuttatott falai álltak még itt-ott, és közöttük szobányi virágoskertekre, kikövezett teraszokra leltünk. Ezek a romok közé telepített oázisok, melyeket az új tulajdonos kerti padokkal, napozóágyakkal tett otthonossá, valóságos labirintust alkottak, és úgy néztek ki, mint a lakberendezési magazinok fotói. Borzongató, az ősz jelző fuvallatok suhantak el mellettünk, pedig augusztus elején jártunk, Provence északi határán, húsz kilométerre se voltunk Montélimartól.

A házat sok pénzből, jó ízléssel hozták helyre és rendezték be régi, rusztikus bútorokkal. Van Gogh arles-i szobájának szalmafonatos székei álltak a konyhában az ácsolt asztal körül, csak Gauguin elárvult pipája és a szakadás hiányzott róluk; a hálószoba sarkában embermagasságú, gömbölyű idomaival nőalakot formázó állóra mutatta a lassan múló időt. Nem régen húzhatták fel, mert sárgaréz súlyai magasan álltak, ingája egyenletesen lengett, de mindez nem segített a több száz éves kőfalakból sugárzó ridegségen, és a vörös téglapadló még zordabbá tette a házat. Folyton lestem, nem mászik-e elő valahonnan egy skorpió, mert ahol egy van, ott tíz másik lapul, olvastam egy régi útikönyvben, ezért levendulát tettem a párnánk alá, mert a skorpiók állítólag irtóznak a szagától, és mindig kiráztam a papucsomat, mielőtt beleléptem.

ütötte az időt

Éjjelente heves záporok verték a frissen cserepezett tetőt, viharos szelek tépázták a zsalugátéreteket, átfújtak a házon, és hiába húztunk magunkra pulóvert, melegítőt, zoknit éjszakára, hiába bújtunk össze, hogy melegítsük egymást, dideregtünk a vékony nyári takaró alatt, mialatt Polette – így neveztem el az órát – szorgalmasan ütötte az időt. Egyszer arra ébredtem, hogy az ágyunk mellett állva figyel minket, betolakodókat. *Álmodtál, nem állt itt semmiféle óra*, morogta Z., és a másik oldalára fordult, *az órák sehol nem mászkálnak, még itt se*, ámde a carilloni lidérces éjszakákon álom és valóság szétválaszthatatlanul összegabalyodott, miért ne járkalhatott volna az óra, miért ne szólalhattak volna meg a kövek?

Kályhának nyoma sem volt a házban, egyedül a konyhában hagyták meg a régi, téglából rakott nyitott tűzhelyet. Z. megpróbált begyújtani, a füst azonban nem ment ki a kéményen, vastag ködként megült a szobákban, mert elfalazták a nyílást a gyakori felhőszakadások meg az elhagyott települést birtokba vevő macskák miatt, és húsz év után is a füstszag emléke csap meg, ha Carillonra gondolok, nem a romkertek levendulaillata.

romlásában is lenyűgöző

Négy-ötszáz méterrel lehattunk a tengerszint felett, és ez a magasság épp elég volt ahhoz, hogy megfosszon a mediterrán nyár melegétől, nem csoda, hogy mindenki elment innen, ugyan mi tartotta volna őket ezen a baljós helyen?, mondtam összekoccanó fogakkal, holott tudtam, hogy az elvándorlásnak gazdasági okai voltak, itt nem folyt módszeres falurombolás, hogy elpusztítsák a hagyományokat, mint Európa keleti felében, ahonnan mi jöttünk, az emberek itt maguktól hagyták el otthonaikat, nem dózerolták el hajlékaikat, a bazaltfennsíkra épült Carillont csupán az időjárás viszontagságai pusztították, de még így, romlásában is lenyűgöző volt. Emeletes kőházai egymáshoz tapadtak, mint a fecskéfészkek, és ha sikátorokban kinyújtottuk a karunkat, egyszerre érinthetjük mindkét oldalon a falat. Autónk teljesen eltorlaszolta volna az utcát, ezért a közeli kis téren parkoltunk a túlméretezett középkori templom mellett, ahol néha hangversenyeket tartottak, és a koncertek idegeneket is vonzottak: estélyi ruhás hölgyektől szakadt farmeres punkokig mindenféle népek hallgatták áhítattal a kamarazenekart, a kórusokat és a jeles csellistát, akiket bizonyára Per csábított ide, hogy vonzóvá tegye a falut. Ezek az estek és a közös vacsorák tették elviselhetővé Carillont, amelynek minden látnivalóját bejárhattuk tíz perc alatt, és a környék valamennyi faluja hasonló volt, legfeljebb kevésbé romos és nem ennyire elhagyatott.

Az alacsonyabban fekvő települések nem néptelenedtek így el, de azért Aubenas-ig, a tíz kilométerre lévő kisvárosig kellett menni, hogy embereket és autókat lássunk az utcán. Aubenas-ban boltok is voltak; a kávézók, kocsmák vendégei a járdára kitett vászonernyők alatt üldögéltek öntöttvas utánzatú műanyag székeken, vagy bevásárlótáskákkal nyüzsögtek a boltok körül. Legszűfoltabb a hatalmas piac volt, ahol az égvilágon mindent árultak: virágokat, zöldségeket, sajtokat, borokat, olíva- és levendulaolajat, fűszereket, lekvárt, mézet és kézműves holmit: puha bőrből kézzel varrott cipőket, fityulákat, kendőket és hagyományos provence-i mintákkal nyomott, gyönyörű vásznakat, a nap azonban Aubenas-ban is ritkán sütött ki, a járókelők esernyőkkel mászkáltak, és az autók az útról ránk fröcskölték az esővizet.

Bizonyára Carillonban is volt valaha piac, akkor még működött a torony harangjátéka – arról kapta nevét a falu –, piros arcú asszonyok sűrögtek-forogtak a kőházak kőkonyháiban, a kőlépcsők közugaiban kakukkfü, rozmarin és bazsalikom nőtt, azokból téptek a vacsorára főzött ratatouille-ba, gyerekek bújócskáltak a szűk sikátorokban, várták a szőlőből, bányából hazatérő apjukat, és a hosszú téli estéken a tűzhely szeszélyesen lobogó lángjai mellett hallgatták az öregeket, akik – meglehet – Aucassin és Nicolette históriáját recitálták.

Festők Carillonban

Vacsorára az egykori fogadó ivójában gyűltünk össze. Ezt a helyet kerülték a kísértetek, és gyakran hágott magasra a hangulat. Pernek az volt a meggyőződése, hogy nappal a festő fest, nem törődik olyan prózai dolgokkal, mint az evés, estére azonban megéhezik, és szívesen eszik meleg ételt. Naponta más-más művészpáros főzött vacsorát, így különféle nemzeti specialitásokat ehettünk a francia hagymalevestől a bajor sült sonkán és a különféle makarónikon át a borscsig és a csevapcsicsáig. Ránk is sor került Z.-vel. Tejfölös zöldbaleves volt a menü szalonnapörccel, paprikáscsirke nokedlivel, meg négy nagy tál uborkasaláta, mire kiszabadultunk a konyhából, nem maradt semmi, a csirkelábat is megették.

egy kukkot sem értettem

A bor üvegkancsókban állt a hosszú asztalokon. Könnyebb italú volt az otthoniaknál, mégis hamar megoldotta nyelvünket, noha nehezen értettük egymást; a német, francia, olasz, finn, lengyel, román, orosz, török, magyar szavak bábeli zűrzavarában angol tömondatokkal, de főleg testbeszéddel, kézzel és lábbal kommunikáltunk. Malgorzata, *Budapestet* és a pesti *diszkontekákat* lelkesen emlegető, levendulakék szemű lengyel lány például egyre közelebb araszolt hozzánk mindjárt az első este, mielőtt azonban sikerült volna mellével odanyomulnia Z.-hez, ráloccsantottam félcombig felhasított vászonszoknyájára maradék vörösboromat, és olyan pillantást vettem rá, hogy hátrahőkölt, majd maga elé tartva tenyerét, ő kezdett mentegetőzni, amiből persze egy kukkot sem értettem, mert a meglepődéstől lengyelre váltott, hangsúlyai és gesztusai azonban azt fejezték ki, *sajnálom, hogy zavartam a köreidet*. Miután letett róla, hogy kikezdjen Z.-vel, őszintén megkedveltük egymást, tulajdonképpen ő volt az egyetlen, akivel megbarátkoztunk, láttunkra mindig fülig szaladó szájjal skandálta a varázsszavakat: *diszkonteka, Budapest, és mulatságosan riszálta magát, világoskék szalaggal lófaroakra fogott szőke haja jobbra-balra csapódott, szögletes arcát ellágyította az emlékezés*.

Meghívott a műtermébe is, egy lentebbi utca házának tágas és világos nappalijába, hogy megnézzük a festményeit. Jó képek voltak, tompa színű, töredezett geometrikus formáikból minden elvontságuk dacára – vagy tán éppen azért – az az ismerős szorongás áradt, ami végigkísérte carilloni napjainkat.

Malgorzata is ellátogatott hozzánk, és batikolt vásznaim minden köztünk lévő felfogásbeli különbség dacára tetszettek neki. Szerencsére nem látszott, mennyit kínlódtam velük. Idegenben mindig nehezen ment a munka – ezért nem jártam művésztelepekre –, és ez a nagy műgonddal helyreállított és berendezett carilloni ház alkalmatlan volt a sok pancsolásra, ami a technikával jár. Csak a pincében dolgozhattam, ahová hosszabbítók összekapcsolásával vezettük az áramot, kancsónként hordtuk a vizet, és az állandóan nyirkos levegő miatt hajszárítóval szárítottam a vastag vásznakat – régi, kenderből szőtt, durva lepedőkre festettem, amelyek valaha élt testek emlékét őrizték rostjaik között –, így is napokba telt, mire egy-egy munkafolyamattal végeztem.

Nem kellett volna beugrani Kazimírnak – így hívták tudós barátunkat, a testvérvárosi kapcsolat létrehozóját –, aki maga helyett minket küldött a carilloni telepre, *egy magamfajta ott semmit sem tud kezdeni, legfeljebb leissza magát, azt meg itthon is megtehetem. Menjete el helyettem, beszélek Perrel. Szép sziklák vannak arrafelé, romos házak, a kőfalakon kóbor macskákkal, meg kísértetekkel. És az már majdnem Provence, kőhajításnyira van a tenger. Per minden évben leviszi a táborát Ramatuelle-be ...*

Kazimír tévedett, Carillon nem volt nekem való hely, állandóan fáztam, a romok nyomasztottak, és a szűk sikátorokban felerősödő misztrál jajongó hangja megőrjített, számoltam a napokat, hányat kell aludni a hazaindulásig.

Eleve nehezen fogtam munkához, időre volt szükségem, míg ráhangolódtam, hogy ne a pusztá látványból induljak ki, az *égi mást* kerestem. Végül a szemben lévő ház ablaka segített: a mögötte tanyázó lidérc vázlataimon szakállas öregember arcát öltötte föl, róla festettem meg a *Régi ház szellemét*. Polette is megihletett, a hálószoba öreg állóórája. Ívelt formái köpenybe burkolózó nőt sejtettek, és a hosszú, keskeny vásznon a római

síremlékek pallát viselő asszonyaként jelent meg. *I am afraid*, borzongott meg Malgorzata, azt mondta, ijesztő, és *Carilloni párkának* nevezte el.

Harmadik vásznamon – eredetileg kenderszálból szőtt konyharuha volt – a templom barokk oltárképének puttói repdestek petanque golyóbisokat formázó felhők között. *Carillon's angels*, suttogetta a már nem egészen fiatal szinglik gyermek utáni vágyakozásával Malgorzata, és cuppanós csókot nyomott az arcomra, *wonderful, this is wonderful*.

besúgók

A nemzetközi művészkolóniának rajtunk kívül két magyar tagja is volt. Évek óta jártak Carillonba, és úgy voltak velünk, mint idősebb gyerek az újszülött kistestvérrel. Azt hitték, osztozniuk kell a magyaroknak az akkor – a kilencvenes évek elején jártunk – Európa-szerte kijáró népszerűségben, melyből ha nekünk is jut, nekik kevesebb marad. Egyikükkel – seszínű hajú, puha arcú fiatalember volt, az igazi nevét elfelejtettem, magunk között Gyulámnak hívtuk –, beszélő viszonyban voltunk, de társát nem tudtuk megkedvelni. Alacsony, kecskeszakállas, fontoskodó alak volt, folyton Per körül sündörgött, vagy helyettesével, őrült Mayerrel susmusolt, gyakran éreztem úgy, hogy rólam beszélnek. *Üldözési mániád van*, állapította meg Z., amire pap barátunk kedvenc mondásával válaszoltam, *lehet, bár attól akár üldözhetnek is*. Barátunk egyébként jól sejtette, valóban besúgók vették körül, a templomjárók között is akadt, aki jelentgetett róla, és én sem tévedtem, Artúr – ez volt a kecskeszakállas neve – tényleg ármánykodott ellenem, Mayerről pedig köztudott volt, hogy évek óta üldözi szerelmével a lengyel festőlányt, és féltékeny volt mindenkire, akivel Malgorzata szóba állt.

Carillon nyaranta népesült be úgy-ahogy, amikor megjöttek a vadregényes környezetbe belehabarodott németek, akik felvásárolták a romba dőlt házakat az egykori lakók otthagytott tárgyaival és a múlt szellemeivel együtt, mint az amerikai milliomosok az angol kastélyokat, hogy kényelmes nyaralókká alakítsák, és Per ösztökélésére évről évre befogadták a festőket is. Vásároltak is tőlük, mert a vadonatúj falakra festmények kellettek, az Európa keletibb feléből jött piktorokkal pedig könnyű volt megalkudni.

büszkék voltak

A lakatlan falut Per fedezte föl a hetvenes években, és az elsők között vett meg egy romos házat a bazaltfennsík peremén, ahonnan remek kilátás nyílt a környező hegyek koszorújára. A művésztelep ötlete is az ő fejéből pattant ki. Kitalálta, megszervezte, és mecénásokat nevelt a falut apránként megvásárló és újjáépítő német polgárokból, meg abból a négy-öt francia családból, akik nem hagyták el szülőföldjüket a könnyebb boldogulás kedvéért. Kétkezi munkából élő polgármesterük – szabadidejében látta el hivatali teendőit, és olyan kérges tenyere volt, mint egy itthoni parasztembernek – minden évben fogadást adott a művészek tiszteletére a község házában, ahová a helybeli franciák hozták a szendvicseket, bort és süteményt. Nem értettek a művészethez, de büszkék voltak visszatérő festőikre, akik pénzt és változatosságot, pezsgést hoztak a falu egyhangú életébe.

Per Lukas grafikus volt, alacsony, zömök férfi túl a hetvenen, megjátszott mogorvasággal és picassói allűrökkel. Nem látszott annyi idősnek, jól tartotta magát, és adott a megjelenésére – Gyulám szerint hiú volt –, baszk sapkát, bársonykabátot és vörös selyemsálát hordott, állát gondosan nyírt, szürke szakáll keretezte. Ilyen szakálla volt az én kísértetemnek is, aki – és ebben igazat kell adjak Artúrnak – valóban hasonlított Perre.

Az alsóbb utcákat már szinte teljesen helyreállították, néhol úszómedencét is építettek, és a nyaraló németek – nem törődve a barátságatlan időjárással – mindenféle összejöveleteket, vidám kerti partikat rendeztek, a mi környékünk csendes volt, kivéve a ritka holdvilágos éjszakákon a kóbor macskák nyervakolását, a fogadóbeli vacsorákat meg a koncerteket, és a fesztivál napját, amikor a környékbeli falusi férfiak itt találtak megfelelő pályát a játékhoz. Ez abból állt, hogy naphosszat öklömnyi vasgolyókat dobáltak, megpróbálva eltalálni egy pirosra festett apró fagolyócskát. Darabos mozgásuk, vaskos formáik a saint-gilles-i középkori templom faragványaihoz tették őket hasonlónak, nagy, kerek fej ült válluk közé húzott nyakukon.

Kedélytelennek, sőt mogorvának látszottak, ennek dacára minden faluban megrendezték a *festival du village*-t, és a carilloni festőket meghívták a szomszéd település ünnepére. Vacsorát is kaptunk: öblös fatálakban hozták az előételt, sokféle ismeretlen zöldségből készült, olívaolajjal, borecettel leöntött salátát annyi sült csirkemájjal és sonkával megrakva, hogy már ezzel jóllaktunk.

furcsa ábrák

Korán hazamentünk, túl nagy volt a tömeg és a lárma, a fiatalok azonban maradtak, mert az evést ivászat és hajnalig tartó utcabál követte. Idegtépő diszkózenére ropták a táncot, és a hegyek úgy felerősítették a hangokat, hogy Carillonig elhallatszott a dáridó, az eget körkörösén pásztázó színes fénycsóvák pedig bevilágítottak a zsalugáteres teraszajtó résein, és furcsa ábrákat rajzoltak paplanunkra, egy kihalt nép írásának jeleit, gondoltam félálomban, és nekiláttam a megfejtésnek. Meglepően könnyen ment, de reggelre elfelejtettem, az üzenet keltette szorongás azonban megmaradt.

Akik a carilloni *fête* napján átjöttek hozzánk a környék falvaiból – és nem csupán a pétanque játékosok, hanem nyaraló külföldiek, kiránduló turisták is –, mind fölmásztak ide, a hegy tetejére, megnézni a fogadóban és a környező romfalakon rendezett vernissage-t, kiinni a tálcákra készített papírpoharakból a bort, udvariasan bólogatni az érthetetlen művekre – a legtöbb látogató semmit sem fogott fel belőlük – és megenni a *soupe de goulash hongrois*-t. Műértők és laikusok jóízűen kanalazták a fogadó régi cseréptányérjaiból, pedig igen csípősre sikerült. A két magyar festő főzte egy óriási kondérban a fogadó alatti, utcára nyíló pincében, ez évek óta hagyomány volt Carillonban. Hajnaltól ott szorgoskodtak, köténynek kockás abroszt kötöttek a derekukra, de csak Gyulám dolgozott igazán, Artúr az asztalokat és padokat rendező csoportot dirigálta, ám közben az örült Mayerrel is pusmogott, szemlátomást készültek valamire.

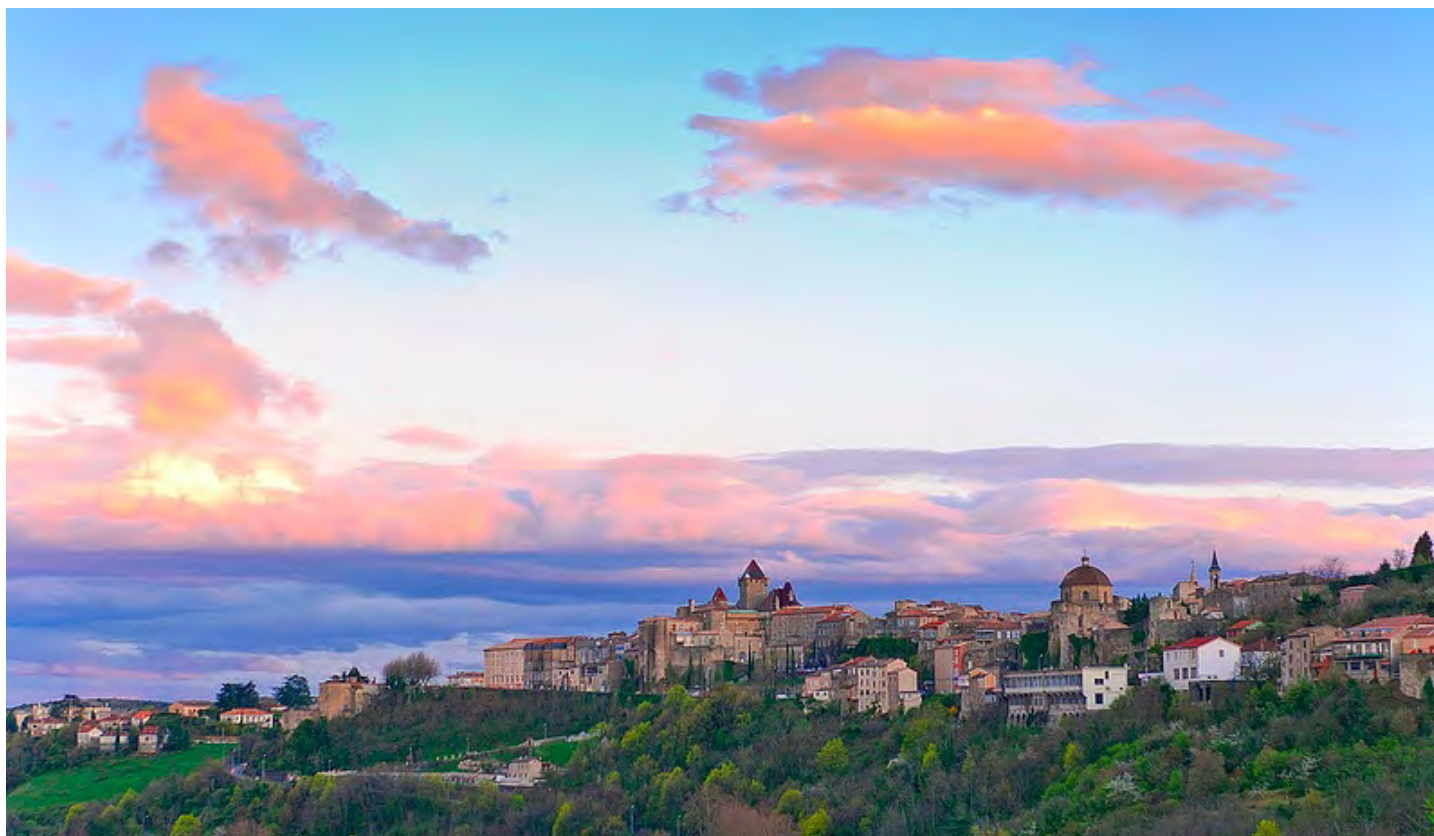
Hamarosan megtudtam, mire. Nem sokkal a megnyitó előtt leszedték vásznaimat a fogadó utcai homlokzatáról,

ahová Per – aki kedvelte a munkáimat – helyezte őket a rendezéskor, és a fogadó hátsó falára akasztották, ahová nemigen jutott el a közönség. Később láttam, hevesen gesztikulálva beszélgettek Perrel, többször is felém és a fogadó ajtaja felé bökve, ahol immár Artúr meggyűrt és összeroncolt konzervdobozokat ábrázoló művei lógtak.

Az arcukra volt írva, hogy galádságot állítanak rólam, és Per hitt nekik: egyedül velem nem koccintott a megnyitó után. Sorban odament mindenkihez, engem azonban kihagyott Z.-vel együtt, és a mellettünk álló Malgorzatához lépett.

indulat

Per azt hiszi, ő a szakállas manus a képeden, és gúnyolódásból festette a pókhálós ablak mögé, árulta el Gyulám, és elképzeltem Artúrt, amint Mayer fülébe duruzsolja, az a nő – jó, ha így említett, és nem hülye cafkát vagy más effélét mondott – torzképet festett a Mesterről, és Mayer természetesen továbbadta Pernek az értesülést. Nem volt nehéz kitalálni, hogy mindenkit gyűlöl, akihez Malgorzatának köze volt, sütött belőle az indulat.

Aréna

El kellett volna menni a bikaviadalra, mondtam Z.-nek, mert csak a tárlat miatt maradtunk aznap Carillonban, és sokszor gondolok arra, hogy ha azon a vasárnapon visszamegyünk Arles-ba, ahogy a tengerparti kiránduláson terveztük, most gazdagabbak lennénk a corrida emlékével, és az a pénz biztosan nem hiányozna, amit a kedves német házaspár adott a Carillon angyalaiért. Alaposak voltak, nem sajnálták a fáradságot körbejárni a fogadót, hogy az eldugott műveket is megnézzék, és alku nélkül fizettek. Komoly összeg volt, ám nem kárpótolt a bikaviadalért, az élményeket nem lehet pénzzel kiváltani.

váratlan ajándék

Arles-ban a carilloni kiállítás előtt jártunk, a tengerparti kirándulás alkalmával. Ketten voltunk Z.-vel, a többiek St. Tropez-t és a strandolást választották, de mi Van Goghért vállaltuk a hosszú autózást az iszonyú hőségben, és noha Arles-ban egy tenyérnyi vázlat, egy árva ecsetvonás, egy porszem sem maradt a *Sárga szoba* festője után, mintha sose élt és szenvedett volna itt, mégsem csalódtunk. Arles váratlan ajándékot tartogatott számunkra: az Arénát. Szemünk-szánk elállt tőle, annyira valószínűtlen, mégis valóságos volt, fittyet hányva a felépülése óta eltelt csip-csup kétezzer évnél.

Ép volt és gyönyörű, és úgy nőtt ki a város szívéből, mint egy hegy. Szabályos, hengeres tömege, pontosan szerkesztett, dongaboltozatos ívei dacára természeti képződménynek hatott, víz- és szélmarta kövein barna pikkelyes gekkók süttették magukat lihegve a napon, beeláttunk mélyvörös torkukba, a fugákban reszelős hangú kabócák cirregtek, a várost övező kertekből levendula és babér illatát hozta a sós déli szél.

Az Arénát körkörös sétány, két évezred hordalékából épült tér ölelte körül, intim kávézókkal, kiskocsmákkal, fagyalozókkal, apró üzletekkel és parkoló autókkal, a jelen törpéivel a múlt óriása mellett.

Dél volt. Kezdődött a szieszta, a boltok bezártak, az utcák kiürültek, csupán a vendéglátóhelyek tartottak nyitva a bolond turisták kedvéért, akik nem törődve hőséggel, porral, a hólyagokkal feltört lábukon, látnivalókra vadászva loholnak idegen városok idegen utcáin, míg rájuk nem esteledik.

Zuhogtak ránk a nap korbácsütései, izzott a város, perzselve lángolt a mediterrán nyár, hiába próbáltuk jeges limonádéval hűteni, de nem bántuk. Végre éreztük, hogy élünk, egy másik bolygón hagytuk az esős és hideg Carillont kóbor macskáival és búskomor kísérteteivel.

Az Aréna bejáratának rácsain a vasárnapi corrida plakátjai virítottak, leszegett fejű bikák, fehér mellfodros, csillogó ruhás torreadorok, a lelátókon őrjögő tömeg képeivel. Lassan tudatosult bennünk, hogy a számunkra távoli egzotikum itt Provence-ban hétköznapi valóság: a rég porrá omlott gladiátorok vérével áztatott porondon ma is kockára teszik életüket a torreadorok, és az itteniek úgy járnak a viadalokra, mint az otthoniak futballmeccsre vagy piacra, itt viszont vérre megy a játék, nem babra.

vonzott és taszított

Borzongató volt a lehetőség, hogy ha akarjuk, részesei lehetünk ennek a barbár, de ősrégi rítusnak, leperegtek előttem a sok évezredes bikakultusz képei Altamirától Krétáig, a bikaviadal vonzott és taszított egyszerre. Bár egy csirke nyakát sem bírom elvágni, az irodalom – ahogy L., a költő fejtegette egyszer – átjárta minden porcikámat, rátelepedett ösztöneimre és érzéseimre. Hemingway és Lorca megtette a magáét, a vágy és a kíváncsiság legyőzte a vérontás irtózatát. *Nem lesz több alkalom*, szólalt meg Z., *gyerünk!*, és miután kifizettük a limonádét, elindultunk megvenni a jegyeket. Volt nálunk pénz, futotta a belépőkre, noha akkor még nem adtam el az angyalokat.

Csak este, a szálloda teraszáról nézve a holdfényben csillogó háztetőket és a tintaszín tengert, jutott eszembe a carilloni kiállítás. Hogy az is vasárnap lesz, és nem hagyhatjuk ki a bikaviadal kedvéért sem.

Performansz

Abban az esztendőben gyenge volt a szezon – vagy a korábbi évadok tömeges vásárlásairól szóló hírek túloztak – ezért nagy elégtétel volt számomra, hogy a *Carillon angyalai* minden rosszindulatú mesterkedés dacára elkelt, rajtam kívül Per adta el linósorozatát a macskákról, és Malgorzata egyik szürkésrózsaszín festménye talált gazdára, örömmbe azonban ürom vegyült Per neheztelése miatt, és a corridára szóló jegyek égették a zsebemet.

A kiállítás megnyitója – ahogy a fogadó ajtájára rajszögezett plakát hirdette – performansszal végződött. Per és a polgármester rövid köszöntője után a templom előtti térre tódultunk, ahol egy deszkából ácsolt emelvényre szabályos ökölvívó ringet állítottak. Sarkában vörös drapériával letakart test feküdt. Sokáig mozdulatlan volt, azután, mintha lassan életre kelne, meg-megmoccan, dobálta magát, és először halkán, majd egyre hangosabban nyögdecselve feltápászkodott.

üvöltött

A tér zsúfolásig megtelt, sokan azt hitték, bohóctréfa vagy vásári mutatvány következik, talán kardnyelőre vagy tűzevőre számítottak, és akkor döbrentek meg igazán, amikor Mayer – mert ő rejtőzött a szorítóban – ledobta magáról a leplet. Tenyérszerű ágyékkötője kivételével meztelen volt, körbe fordulva megmutatta piros festékkel összecsurgatott, ösztövért testét, majd kezében muletaként lengetve a vörös kelmét, keringeni kezdett a kifeszített kötelek között. *Sang! Sang! Sang!*, kiáltotta először franciául, majd különböző nyelveken elismételte a vér szót. *Blut, blood, krew, krov, sangue, sangre, vér*, üvöltötte, hogy nyakán kidagadtak az erek, és mikor kifogyott a nyelvekből, kezdte előlről.

A hallgatóság dermedten figyelte egy ideig, mígnem valaki hangosan felnevetett. Példáját egyre többen követték, pillanatokon belül hangos derűtség uralkodott el a kis téren, füttyök és bekiabálások visszhangzottak, a pétanque játékosok visszatértek fénylő golyóbisaikhoz, formátlan asszonyaik a tereferéhez, azután mások is otthagyták a

mutatványt, a tér kiürült, végül csak a festők maradtak, de Mayer mindebből mit sem vett észre, megszállottan keringett tovább, egy színes papírokba csavart, banderillához hasonló bottal döfködve a mellkasára festett szív alakú céltáblát. Mikor annyira berekedt, hogy suttogni sem tudott, a muletát magára húzva, hörögve rogyott le a pódiumra.

Ellentétben a közönséggel, inkább szájalmasnak találtuk Mayer szereplését, nem tudtuk kivonni magunkat a hatása alól, és lassan engedett fel bennünk a produkció keltette viszolygás.

Délután Per házába mentünk, megcsodáltuk nappalijának üvegfalán át a kitáruló panorámát, finom salátákat ettünk és a kerti tűzhelyen grillezett húsokat. Sokan odajöttek hozzám gratulálni az eladáshoz, egyedül Artúr és az összetörten imbolygó, karikás szemű Mayer került el, valamint Per vont a össze zordan a szemöldökét, valahányszor egymás közelébe kerültünk.

ki akar engesztelni

Lendjel madjar ket jo barat egyutt harcol es issza borat, lépett hozzánk Malgorzata egyik kezében tele boros üveggel, másikban talpuknál összefogott poharakkal, *moment*, mondta, amíg lepakolta elénk a zsákmányt, aztán ránk szólt, hogy várjunk, és elviharzott, kék szalaggal összefogott szőke haja úgy úszott utána, mint a lovak sörénye a díjugrató versenyeken. Kisvártatva Perrel tért vissza, aki némi húzódozás után hajlandó volt koccintani velünk, sőt, átölelt engem, majd Z.-t is, azután megmutatta hármunknak régi provence-i használati tárgyakból álló gyűjteményét a padlástérben berendezett műteremben, és a haldokló feleségéről készült sorozatát. Ezekről a litográfiákról mindenki tudott, de senki se látta, csak legközelebbi barátainak mutatta meg. Úgy látszott, ki akar engesztelni, talán rájött, hogy eszembe se jutott kigúnyolni.

Felesége csodaszép nő volt, a betegség utolsó stádiumában, csontig lefogyva sem veszítette el kislányos báját. Tavaly halt meg, Per karjában, a carilloni fesztivál után. *It was a great love. Nagy szerelem volt*, mondta Malgorzata, *Per sohasem felejtí el őt*, és zöldre lakkozott körmű mutatójával kitörölt valamit a szeméből.

A matador temetése

A carilloni fesztivál és a művésztelep a fogadással véget ért, Per azonban azt mondta, maradhatunk pár napig, ha

akarunk. Én azonnal indultam volna haza, másnap reggel hozzá is láttam a pakoláshoz, de Z. mindenáron meg akarta nézni Marseille-t – gyerekkora óta izgatták a kikötők –, ezért, amikor végeztem a csomagolással, útra keltünk. A sors azonban mást tartogatott számunkra, nem jutottunk el odáig, Marseille is az elmulasztott lehetőségek tarsolyába került a corridára váltott jegyek mellé.

Utunk nagy része a Rhone deltavidékén, a Camargue sós lapályán kanyargott, kopár és kietlen tájon, kiégett füvű rétek, rőt nádasok, csenevész olajfák között. A viadalokra tenyésztett fekete bikák szelíd kis játékállatoknak tűntek a messzeségben, pedig az arles-i plakátokon vadak voltak, sőt ijesztőek, leszegett fejükön előre álló, tűhegyes szarvakkal. Láttunk camargue-i fehér lovakat is. Az arénában patájukig érő, nehéz bandázs védi testüket, akadályozva mozgásukat, itt azonban szabadon vágathattak a végtelen síkságon, farkuk fátyolként úszott utánuk a forró levegőben, és rózsaszín felhők, flamingócsapatok húztak el fölöttük, a patadobogás felriasztotta őket a sekély tavakról.

A helység, ahová végül Marseille helyett eljutottunk, jellegtelen, poros kisváros volt, annyira jelentéktelen, hogy a térképen se találtam meg később, pedig kellett, hogy létezzen, láttam rozsdásodó névtábláját a mellékúton, ahová letereltek a főútról egy karambol miatt. Már ez is furcsa volt, mert nem is találkoztunk járművel Arles után, valószínűtlennek látszott, hogy két autó éppen itt szaladjon egymásba, mégis megtörtént, mi pedig a világ végére jutottunk, innen már nem vitt tovább az út.

az antik Róma szelleme

A városka alig néhány utcából állt, főterén azonban hatalmas katedrális emelkedett. Román stílusban épült, de az antik Róma szelleme áradt belőle. Széles, alacsony főhomlokzata az orange-i színház falait idézte, három, félkörívvel záródó bejárata pedig a diadalív nyílásait. Magas, a templommal azonos szélességű lépcsősor vezetett az élénk pirosra festett kapukhoz. Mind zárva, be kellett érnünk az evangéliumi történeteket ábrázoló faragványok nézegetésével. Domborművek voltak, és vadszőlőként indázták be a homlokzat falmélyedéseit, íveit, oszlopfőit, párkányait. Ott volt az okos és balga szüzek sora, Jézus bevonulása Jeruzsálembe, az utolsó vacsora és Júdás csókja, sőt a kufárok kiűzésének jelenete is. A kufárok a hely szellemének megfelelően nem holmi limlomokat árultak, hanem barmokkal kereskedtek, camargue-i bikákat hajtottak maguk előtt, pontosan olyanokat, amilyenek a mocsaras pusztaságban legeltek, előreálló szarvuk lant alakban görbült busa homlokuk fölé. Jézus sem számárháton, hanem lovon ült, dús sörényű, bozontos farkú, alacsony camargue-i lovon, csikó ügetett mellettük.

Egy résnyire nyitott kiskapun levendulával benőtt, elvadult templomkertbe jutottunk, kőkerítéséhez támasztva régi, római sírkövek sorakoztak. Onnan lopakodtunk be a déli oldalajtón – félköríves timpanonján Mihály arkangyal méricskélte az apró, csupasz emberként ábrázolt lelkeket –, és a kinti napfénytől elvakultan megálltunk a mellékhajó oszlopainak takarásában. Bent hűvös volt és sötét, a keskeny ablaknyílásokon alig hatolt be némi világosság, csak a gyertyák pislákoló lángocskái lebegtek ott, ahol az oltárt sejtettük. Tömjényszag érzett, illatos füstje ködként terjengett a főhajóban, ahol a szertartás folyt. Szemünk lassan megszokta a sötétséget, láttuk a régi, kőbaldachinnal fedett oltár előtt fekete kazulában a papot, hátán a kereszt szárainak metszéspontjában ezüstszállal himzett halálfejjel, és a szentélyben álló szerzeteseket, sötét csuhát viseltek és kámzsájuk beárnyékolta arcukat.

A nehéz, faragott padokban feketébe öltözött emberek ültek, az asszonyok balról, a férfiak a jobb oldalon, és a nők éneklő hangon, kórusban imádkoztak egy ismeretlen nyelven, csupán a hangsúlyból lehetett sejteni, hogy az *Üdvözlégyet* mondják. Középen, az oltár előtti katafalk rézsútos tetején nyitott koporsóban férfi feküdt, mellén összekulcsolt kézzel. Amennyire ki tudtuk venni a homályban, öregember volt, nagyon öreg, ezüst virágokkal himzett, szélesített vállú azúrkék mellényben és térdnadrágban, rózsaszín harisnyában és csatos lakkcipőben, a matadorok jellegzetes viseletében.

fekete bikamaszk

Amint az asszonyok elhallgattak, kezdődött a szertartás. Gregorián mise volt, a szerzetesek latinul énekeltek, és a tömegből felhangzó sírás vékonyka érként csordogált a melizmák méltóságteljesen hömpölygő hullámai között. Földbe gyökerezett lábbal álltunk, megérintett a közösség gyásza, a mi halottunk volt az öregember. *Requiem*

aeternam dona ei, Domine, et lux perpetua luceat ei. Adj Uram örök nyugodalmat neki, és az örök világosság fényeskedjék neki... áldotta meg a pap utoljára, és átadta helyét a halottvivőknek, akik – talán valami középkorból itt rekedt helyi szokás szerint – vörös talárt viseltek, és fekete bikamaszk takarta arcukat. Leszögezték a fedelet – mintha a koponyánkba verték volna a szögeket, minden kalapácsütésre összerándultunk –, azután vállukra vették a koporsót és elindultak vele a szentély alatti kriptába. A ministránsok lobogó fáklyákkal vonultak előttük, a szerzetesek a halálfejes kazulás pappal a *Circumdederunt meit* énekelve csatlakoztak mögéjük, és a gyászolók zárták a menetet. Szípigó aggastyánok, zokogó öregasszonyok botorkáltak a kikopott lépcsőkön, egyiküket két díszruhába öltözött matador támogatta.

Amikor megtelt az attemplom, két maszkos alak visszafurakodott feltartani a többieket, mert a lejárát is megtelt emberekkel.

Valaki közben kinyitotta a kapukat, és a rítus befejezéséből kimaradt résztvevők szédelegve rajzoltak a vakítóan fehér lépcsőkre. Az ereszkedő, délutáni nap ellenfénye apokaliptikus képet festett róluk, kirajzolva fekete sziluettjüket, majd a főkapun át lángcsóvát vetett az üres ravatalra, aztán elsötétült előttem minden.

Ébredés

Z. rázogatóására ébredtem. *Defektünk van, és zivatar lesz. Gyere, segíts, kereket kell cserélni.* Kábult voltam, és mint az alvajáró támolyogtam ki a kocsiból. Nem voltam egészen magamnál, eddig más térben kóboroltam, a világ végén jártam, de a közeledő mennydörgések valamennyire magamhoz térítettek, bár amíg Z. keze alá adogattam a szerszámokat és csavarokat, végig azon töprengtem, hogy mikor alhattam el, és hogy valóban részt vettünk-e egy temetésen, vagy álom volt az egész?

mintha az elemek labdázta volna

A felhők már az egész égboltot eltakarták, egyre sötétebb lett, sietni kellett, épp hogy készen lettünk, mire

leszakadt az ég. Úgy tűnt, órákig tartott a vihar tombolása a villámok túlvilági fényében, eső és jég verte, a szél meg-megdobta autónkat, mintha az elemek labdázta volna velünk, és autónk szűk terébe, egy időkapuszulába zárva vártuk, hogy elmúljon az ítéletidő. Lassan alábbhagyott a zivatar, már csak egy-egy elkésett villám kénsárga lángja lobbant, a dörgések távolodtak, a felhők azonban nem oszlottak szét, és az eső sem állt el.

Pótkerékkel nem mehettünk tovább Marseille-be. Megfordultunk tehát, és némán autóztunk vissza Carillonba a továbbra is zuhogó esőben, a szélvédőn szétterülő vízfátyolon át elmosódott színfoltokra bomlott a táj, mint Malgorzata képein, és hazáig töprengtem az álmon, amit sokkal valóságosabbnak éreztem, mint bármit az elmúlt három hét történései közül, és nehezen hittem el Z.-nek, hogy senki sem karambolozott előttünk, nem volt terelőút, sem katedrális, sem temetés.

Este lett, mire Carillonba értünk.

A fogadó előtt fáklyás emberek csoportja gyülekezett. Idegenek voltak, és Perrel tárgyaltak. Malgorzata is ott volt, tőle tudtuk meg, hogy a fáklyások Mayer keresésére indulnak, ugyanis eltűnt, a tegnapi esti fogadás óta senki se látta. A többiek mind elutaztak, de ő még mindig nem került elő, minden holmija a szállásán maradt. Rendőrök, tűzoltók jöttek Montélimarból, egész délután kutattak utána a környéken, de nem találták, attól tartottak, eltévedt a hegyekben és szakadékba zuhant.

Mikor a fáklyások elmentek, hogy felváltsák az előző csoportot, Per beült Z. mellé, hogy levigyék a kocsit a legalsó utcában lakó francia szerelőhöz, mi ketten pedig Malgorzatával bementünk a fogadó konyhájába vacsorát főzni.

Az utolsó napon

búcsúzóul

Az utolsó nap reggelén korán kihordtuk a csomagokat a térre, és bepakoltunk a kocsiba. Amíg Z. elővette a térképet, hogy megnézzem az útvonalat, visszamentem az üres házba szétnézni, de nem találtam semmit. Különös csend ült meg a szobákat, súlyosan, szinte tapinthatóan. Szedtem egy csokor harmatos levendulát a kertben, lekapcsoltam a bojler, becsuktam a spalettákat, azután kiléptem a megvasalt ajtón, kétszer ráfordítottam a kulcsot, és búcsúzóul vetni akartam egy pillantást a döglött skorpióra. Tegnapi ott hevert a lépcső melletti zugban – igaz, kicsire aszalódva –, de mostanra nem volt sehol. *Halál, hol a te fullánkod?*, valamiért ez jutott eszembe, és felnéztem a szemben lévő ablakra. Nem volt mögötte senki, csak belül, az ablakilincstre akasztva vöröslött Per selyemkendője. Meg-meglebbent, és a rátekeredett, világoskék szalag vele együtt mozgott, mintha kinyílt volna

egy ajtó valahol hátul, és friss léghuzam tört volna be a roskatag házba. A szalag is ismerős volt, Malgorzata szokta vele lófarakba kötni dús szőke haját.

A nap – három hét óta először – kibújt a templom tornya mögül. Hétágra sütött, és akkor rájöttem, miért volt olyan nagy a csönd a házban. Nem járt az óra.

Carillonban megállt az idő.

Hetek múlva tudtuk meg otthon Kazimírtól, hogy Mayert megtalálták a harmadik falu kocsmája mellett. Részegen hortyogva aludt a levendulásban, és egy skorpió sütkérezett mellette a kövön.

kép | flickr.com